

JANDAČKUV BIOGRAF VE STODOLE A BIO IDEAL

Filmové umění bylo v Břevnově zastoupeno biografem, který se patrně poprvé objevil v roce 1912, kdy v hospodě Na Malovance promítal Josef Jandáček, kterému se později Břevnov stal na dlouhých čtyřicet let domovem.

Josef Jandáček /1883 – 1952/ byl jedním ze zakladatelů české filmové distribuce a podnikání v oboru provozu biografů. Vynález, který vstoupil do Čech jako výstavní rarita, se těsně před koncem 19. století z příležitostné atrakce vyvinul v nové medium s obrovským dopadem na celou společnost. Josef Jandáček, narozený 19. 2. 1882 v tehdejší Německém Brodě, byl synem Josefa Jandáčka staršího /1855/ a Marie Jandáčkové rozené Musilové /1857/.

Rodina obuvnického mistra, bydlícího na starosvětském náměstí, dopřála svému synovi možnost vzdělání na místním gymnáziu, které však mladého hochu se zájmem o přírodu a přírodní vědy příliš neupoutalo. Mladík se posléze v rodném městě vyučil fotografem a vydal se do světa. Fotografie byla již zavedeným řemeslem, přesto se však s rozvojem tisku, objevovaly nové technologie a nové použití vědecké fotografie. Po tovaryšské cestě do Hamburku zakotvil Josef Jandáček v Grafické unii na Slupi, jako reprodukční fotograf a retušér. Bydlil nejprve v nedaleko svého pracoviště ve Vyšehradské ulici a později i v Krči, kde poznal svoji budoucí manželku Marii Jandáčkovou rozenou Ortovou.

Kolem roku 1903 poznal kinematograf a ten se stal jeho osudem. Na svoji dobu dobře placený odborník, nepostrádající výtvarného talentu /autor fotografií Starého Židovského hřbitova a fotograf pracující pro pražské sochaře a malíře/, vyměnil jistotu zaměstnání s pevným platem za nejistý podnik kinematografický. Stal se majitelem koncesované živnosti provozující cestovní biograf a vydal se s novým vynálezem na venkov. Dnes je těžké si představit, jaký to byl zásah do způsobu života, kdy se nejprve s plynovým hořákem a jednoduchým projekčním přístrojem přesunoval od obce k obci, zde získal povolení pro produkci, a večer pak v místním sále hostince nebo hotelu předváděl krátké filmy.

Důvodem cestování byl zejména nedostatek filmů k promítání, které byly majetkem a největším pokladem principála nové živnosti. Představení byla doprovázena promítáním diapozitivů z různých dobových událostí /Rusko – Japonská válka/ a přírodovědných obrázků. Technologie promítání se postupně zlepšovala a tak se majitel kinematografu vypravoval na cesty se stále vylepšeným technickým zařízením, jehož vrcholem bylo pořízení vlastního pojízdného zdroje stejnosměrného proudu. Benzinový motor pohánějící dynamo, vše na jednom podvozku taženém najatým párem koní, byl doplněn skládacím plátnem z bambusových tyčí a projekční kabinou skládanou z dílů obložených plechem. Přibývalo i filmů a tak se zastávky staly delšími a některé stagiony jako například v Příbrami se protáhly na několik měsíců. Takovou zastávkou byl i Břevnov, obec za bývalou Strahovskou bránou, která se pomalu začala probouzet z malé vísky u kláštera na samostatné město s přibývajícím obyvateli, nicméně ještě se zahradním světem předměstských usedlostí.

Josef Jandáček svůj podnik předváděl v hospodě Na Malovance a o rok později pak v hospodě Ve Stodole, která patřila starobřevnovské hrnčířské rodině Klausů. Tam se stal i nájemcem hostince, který doplňoval kinematografická představení. Hospoda stála zhruba v místě dnešních kolejí Kajetánka a sestávala se z výčepu, sálu, a hlavně pak letní zahrady.

Bylo zde umístěno promítací zařízení u kratší stěny sálu, v samostatné kabině, oddělené plechy od sálu. Hořlavý celuloid byl postrachem tehdejších biografů a zdrojem velkých požárů. Výhodou byla možnost otočení jediného projekčního stroje a promítání do zahrady, kde bylo postaveno letní projekční plátno. V sále bylo hlediště vybaveno řadami židlí, místem pro orchestr složený z houslí a klavíru, někdy doplněného jiným nástrojem pro lepší podmalování děje filmu. Letní projekce byla prováděna při stolovém uspořádání, po setmění nerušená ničím jiným než temným hvězdnatým nebem nad Břevnovem.

Založený a stabilizovaný podnik poskytoval zaměstnání nejen majiteli, ale i jeho sestře a dalším rodinným příslušníkům ze strany manželky. Majitel sám pak byl ředitelem, hostinským a po zhasnutí v sále i operatérem a strojníkem celého zařízení. Stejnospěrný proud dodávalo až do skončení projekcí ve Stodole kdysi pojízdné soustrojí, autorizované Ing. O. Podivíncem. Technická dovednost Josefa Jandáčka spojená s dovedností obchodní umožnila existenci podniku i po první světové válce kdy majitel narukoval do císařsko-královské armády až do dalekých Uher. Po návratu do Prahy našel J. Jandáček svojí živnost ve stavu zanedbaném nepravidelnou a technicky obtížnou činností. Nicméně jako letitý člen Sokola, který již v Krči Prahy organizoval společenský život, přivítal vznik republiky jako správný výsledek sokolských snah. Sledován nedůvěrou své manželky vložil několik zlatých mincí z lepších dob do vytvářeného zlatého pokladu a za zbytek prostředků pořídil velkou, plátnem podlepenou mapu nové vlasti, kterou věnoval břevnovské škole.

Kinematografický podnik měl podle jeho pokrokového přesvědčení lidi nejen bavit, ale i přinášet poučení a jeho návštěva by se měla stát součástí vzdělání. Zařazování takzvaně poučných filmů do programu bylo ve své době jedinou možností jak zpřístupnit nový vynález i mládeži. Většina představení pořádaných ve večerních hodinách byla jen pro dospělé a doba dětských filmů a představení jen pro děti, byla ještě vzdálená. Zájem o přírodu a přírodní vědy nebyl u Josefa Jandáčka jen teoretický, ve chvílích volna byl nadšeným akvaristou a jako člověk milující spolky byl i aktivně činný ve Spolků akvárií a terárií, který měl své nádrže v bývalém skleníku v Kinského zahradě. V akvaristickém oboru dosáhl na svoji dobu překvapivých výsledků a tak dovezení a rozmnožení mnohých druhů exotických akvarijních rybek do Prahy bylo výsledkem jeho trpělivosti.

Technický pokrok se nezastavil ani v ještě tichém Břevnově a kolem roku 1928 je tušeno, že němý film končí své zlaté dvacetiletí. Filmy doprovázené hudbou a slovem z velké desky synchronizované s projekčním přístrojem měly sice jepičí život, ale již o rok později se film rozezpíval z optického záznamu. Zvuk synchronizovaný s obrazem změnil celé podnikání. Odzvoněno bylo projekcím pod širým nebem, které musely uniknout do míst tichých a vzdálených, rovněž vybavení sálu zvukovou aparaturou bylo náročnější. Sál a zahrada v hospodě ve Stodole nedostačovaly a proto se Josef Jandáček rozhodl s chotí Marií koupit dva pozemky na západní straně tehdejší Tomkovy /dnes Břevnovské ulice/. Ulice, která byla tehdy prodloužením staré Břevnovské návsi a spojovala starou ves s Bělohorskou ulicí, se nacházela ve středu zastavovaného území a místo mělo i dobré spojení elektrickou drahou končící tehdy na Vypichu. Zde na novém místě se manželé Jandáčkovi rozhodli ke stavbě biografu a s ním i činžovního domu. Ten musel být postaven podle zásad tehdejší regulační komise s určenou výškou římsy jako třípatrový, s velkým štítem do ulice, který měl podporovat tvarosloví dnes dávno zaniklých střech staré návsi.

Stavba domu a kina, započatá koncem roku 1929, trvala až do prosince 1930, kdy bylo 23. prosince slavnostní zahajovací představení nového podniku nazvaného BIO IDEAL. Budova postavená podle plánů architekta Vojtěcha Puče z Břevnova, firmou Antonína Šimka a inženýra Urbana ze Smíchova se stala domovem kina s přízemím a balkonem pro více než 400 osob, halou a buffetem a šatnou. Projekčním zařízením byly dva nové stroje Ernemann, umožňující souvislé promítání celého filmu, zvuk pak obstarávala nová aparatura s velkými reproduktory za promítací plochou. Stejnoseměrný proud pro obloukové lampy byl získáván mechanickým měničem v suterénu domu a později i rtuťovým usměrňovačem. Stavební podoba interieru byla velmi moderní, velká sociální zařízení a kužárna pro pány v přístavcích, byla doplněna parním topením v celém podniku. Prvním filmem byl Král Jazzu, barevný zvukový film česko-americké produkce. Představení zahájil pěvecký soubor Foerster díly K. Bendla Svůj k svému a Forstrovými Velkými širými lány.

Břevnov tak dostal biograf na velmi slušné úrovni, vedený člověkem, který nedávno oslavil dvacet let v oboru. Josef Jandáček byl obětavý muž, který zakládal první půjčovny filmů a byl dlouholetým pokladníkem Spolku majitelů kinematografů v Praze. V oboru filmového průmyslu byl rovněž uznávaným odborníkem pro odbyt filmů a jejich dovoz a dobrým přítelem svých kolegů z oboru, kteří se vesměs rekrutovali z nadšenců pro film z doby před první světovou válkou. Pracovitost a solidnost rodinné firmy byla zárukou úspěchu podniku, který začínal v novém působišti v době, kdy nastala velká krize, v době, kdy bylo peněz na zábavu a poučení méně než v letech předchozích. Přesto se však stalo BIO IDEAL místem, kde lidé našli radost a odpočinek od denních starostí. V době bez televize byl film jedinou podívanou, která byla aktuální jak hlavními filmy, tak týdeníky, na které lidé čekali a seznamovali se s dalekým nikdy osobně nepoznaným světem. Běžné filmové produkce byly doprovázeny i mimořádnými hudebními vystoupeními a vrcholem sezony byla silvestrovská představení s tombolou. Česká a světová kinematografie dodávala dostatek programů, hrány byly filmy seriálové a zavedena byla pravidelná představení pro děti. Jakousi tečkou za dobou míru a klidu bylo uvedení kreslené pohádky Sněhurka a sedm trpaslíků.

Po vzniku války se poprvé objevila kromě mravnostní cenzury uváděných děl, působící za první republiky celoplošně, i cenzura politická. Film se stal miláčkem totalitních systémů a nejlepším médiem pro propagandu. Mizí proto filmy ze států nepřátelských velkoněmecké říši, rozpadá se dlouhodobě budovaná distribuce a titulování amerických filmů, které jsou později zakázány. Česká produkce pracuje až do posledního roku války a vytváří ve špatné době i díla dodnes diváky přijímaná a dává tak lidem zapomenout na půldruhé hodiny na neradostný svět národního socialismu a přísluhujícího fašismu. Provoz kina byl administrativně podvazován a kontrolován, nicméně propagační tlak v Protektorátu Čechy a Morava, spojený se snahou udržet klid pro práci pro válečné úsilí umožnil provoz biografu až do zimy 1944/45, kdy byla již divadla dávno zavřena.

V květnu 1945 se v osvobozeném Břevnově koná představení plnohlaholného kina Rudé armády, promítající nezvučený film s titulky. Nadšení občané a revolucionáři pak spolu s majitelem jediné kinematografické živnosti zvou osvoboditele do BIO IDEAL, kde většina z nich poprvé vidí film zvukový. Ještě nejsou zcela odklizeny barikády a v ulicích ještě zpívají rudá vojska od východu, která přinesla svobodu, a svět se opět mění. Koncem května je vydán tzv. Dekret o filmu, kterým jsou okamžitě znárodněny všechny podniky filmy vyrábějící a distribuující, jakož i všechna soukromá kina. Dekretem byla znárodněna všechna kina a jejich majitelé se ze dne na den stali v lepším případě zaměstnanci v horším pak vyhoštěnci do jiných oborů. Pro Josefa Jandáčka tak květnem 1945 skončilo čtyřicet let samostatného podnikání a jen díky dlouhodobému působení v oboru se ve svých třiašedesáti letech stal subalterním zaměstnancem ve svém podniku, který byl centrálně a celostátně řízen

novými držiteli moci. Z firmy mu zůstala sbírka plakátů a tiskovin a vzpomínky na samostatné působení a zůstal ještě majitelem domu 1088/5 v Tomkově, za války Gindeliho a později Břevnovské ulici. Monopol Československého filmu se stal neomezeným správcem celého filmového průmyslu a základnou pro budoucí komunistickou propagandu. Provozní kina RADOST, na které bylo novými vlastníky přejmenováno BIO IDEAL (název se zdál patrně marxistickým, dialektickým materialistům příliš idealistický), se ještě věnoval přípravě velké výstavy 50. let československého filmu, na které v roce 1948 zmizela větší část jeho soukromé sbírky a únor 1948 ho navždy odvedl z vlastního podniku do kin v Nuslích a ve Vršovicích. Bez nároku na penzi, zbaven možnosti obživy vlastní podnikavostí, se zařadil mezi sobě podobné idealisty, kteří v roce 1918 vítali vznik Československé republiky a teď byli v lepším případě trpěni, v horším pak vězněni a popravováni státem, který cynicky užíval jim tak milý název.

Posledním stupínkem bylo pak nařízené vystěhování Josefa Jandáčka a rodiny Jeho syna Ing. Václava Jandáčka z vlastního domu do přikázaného místa pobytu v cihelně v Hrochově Týnci. Nápravu třídních nepřátel vystěhováním však zhatila náhlá smrt 28. října 1952, která ho zastihla na ulici před školou Na paloučku v Nuslích. V den pojmenovaný již dnem znárodnění, v den kdy byla založena samostatná republika, sen všech Sokolů, skončil zajímavý život člověka, který uměl užít své dovednosti v radost a poučení svých spoluobčanů a který tolik věřil v národní myšlenku z počátku století pokroku. Nedožil se vyvlastnění domu v roce 1958 a ani šikanování svého jediného syna Ing. Václava Jandáčka a postupného chátrání domu v Břevnovské ulici. BIO IDEAL proměněné v kino RADOST provozoval Filmový podnik hlavního města Prahy až do roku 1992, kino patřilo mezi první padesátku v návštěvách v Čechách a na Moravě nicméně za změněných poměrů nebylo schopno života. Pošetilý pokus vnuka Josefa Jandáčka Ing. Václava Jandáčka mladšího o obnovení provozu byl zaražen v samém zárodku neudělením povolení pro provozování kina soukromé osobě. Dekret z května 1945 vstal z mrtvých. Ani nabídka na odkup ošuntělého zařízení a technologie kina nebyla akceptována a tak kinematograf, biograf a později kino provozované v Břevnovské ulici 1088/5 šedesát dva let definitivně zaniklo.

Ing. Václav Jandáček ml.